

[Endelig version trykt i *Classicisme & Lumières*, (3), 53-63, 2006]

"Derfor kræver jeg ret til at være blasfemisk" – gensyn med en dansk oplysningstænk

af Jakob v. H. Holtermann og Morten Ebbe Juul Nielsen (hhv. ph.d.-stip. og post doc & ph.d. i filosofi, begge Forskningsgruppen for straf og etik, Roskilde Universitetscenter)

Indledning

Hvis der er en ting, der står lysende klart, efterhånden som Mohammed-krisens værste dønninger har lagt sig, så er det den eklatante mangel på mentalt beredskab til at levere et gennemtænkt, principielt forsvar for de politiske frihedsrettigheder vi efter blot få generationer har vænnet os til at tage for givet. Forlegenheden har stået malet i ansigtet på både politikere og meningsdannere, når vort lille land under truslen fra handelsboykot og bål og brand af alverdens krænkede muslimer er blevet afkrævet (mindst) en utvetydig undskyldning. For hvorfor var det nu lige det var så vigtigt at holde fast på retten til at lave karikaturtegninger af denne Mohammed, når enhver kunne se at det gjorde en masse mennesker enormt kede af det? Skulle vi ikke bare tage og stikke dem den undskyldning, så vi i ro og mag kunne "genoptage vores handel med olie og ost" (som det kom til at hedde i en mindre internetlandeplage fra hine svundne gale vintermåneder.)

Ganske vist har de stærke i troen så nogenlunde formået at holde stand imod omverdens massive krav, men det må indrømmes at det ikke har været lige kønt hele vejen rundt. Strategien har således skiftet mellem manende floskler om at principper da i hvert fald ikke er til salg for ussel mammon (eller rå vold) og så lejlighedsvis strejftog tilbage til oplysningstiden – hvor den historiske paratviden primært har rakt til at citere Voltaire for ting han aldrig har sagt ("Jeg er uenig med Dem, men jeg vil give mit liv for Deres ret til at sige det."). Pointen bliver selvfølgelig ikke mindre rigtig af at ordene ikke er Voltaires egne, men for den der gerne vil føre en længere diskussion om emnet, forekommer det utilstrækkeligt.

En alternativ/supplerende strategi synes her at være så indlysende at man må undre sig over at ingen (os bekendt) har følt sig fristet til at benytte sig af den. Men det hænger måske sammen med den velkendte forkærlighed for at gå over åen efter vand. Når det gælder skarpe betragtninger over ytringsfriheden, kan hele miseren nemlig passende bruges til at minde om at Danmark faktisk er fuldt leveringsdygtig på egen hånd – tilmed i en nyere og mere moderne aftapning der på flere punkter synes mere velegnet til at håndtere vores aktuelle problemer. Nærmere bestemt viser der sig at være uvurderlig hjælp at hente til den nødvendige teoretiske oprustning hos den danske jurist og filosof Alf Ross (1899-1979).

Storhed og fald – lidt baggrund

Alf Ross var og er en kontroversiel skikkelse. På den ene side hører det til de absolutte sjældenheder at Danmark fostrer en videnskabsmand af hans format. Med en doktorgrad i både jura og filosofi, og en videnskabelig produktion der spændte fra logik til psykopatologi, var han noget af et moderne renæssancemenneske. Foruden en række skelsættende værker inden for store dele af retsvidenskaben præsterede han at yde værdifulde bidrag til så forskellige områder som filosofi, demokratiteori og medicin. Længe forinden internationalisering blev et modeord, publicerede han jævnligt i anerkendte udenlandske tidsskrifter, og hans værker har den dag i dag læsere langt uden for landets grænser. Bl.a. i kraft af disse uomtvistelige kvaliteter kunne Ross gennem mere end en generation indtage positionen som den ukronede konge af Københavns Universitets juridiske fakultet.

Men Ross var samtidig en nådesløs polemiker – hvilket talrige ofre for hans hvasse pen gennem tiden kan tale med om. Og denne praksis kastede efter sigende et skær af åndstyranni over hans regeringstid. Når man dertil lægger, at Ross gennem hele sin karriere bekendte sig helhjertet til positivismen der siden universitetsmarxismens indtog i 70'erne har haft endog særdeles trange kår i *Akademia*, så aner man forklaringen på at der i dag måske er begrænset lyst til at tage ham i forsvar eller studere ham nærmere.

Men det er og bliver en stor skam. For det første fordi Ross trods sit polemiske temperament var en overraskende ærlig tænkter der i hvert fald respekterede sine modstandere tilstrækkeligt til altid i sine skrifter at formulere nuancerede svar på deres indvendinger. For det andet fordi det måske er ved at være på tide at lægge positivismeforskrækkelsen bag sig – det var trods alt en generations skarpeste hjerner der følte sig tiltrukket af disse tanker, så måske det ikke er det rene vrøvl og sludder. Og endelig for det tredje (og af størst relevans i denne sammenhæng) fordi man i Ross finder en af de mest utrættelige og elokvente fortalere for ytringsfriheden som et fundamentalt element i enhver demokratisk retsstat.

Selvom Ross i sine sidste leveår i det store hele talte for døve øren når han i talrige debatindlæg og kronikker tordnede mod allehånde antidemokratiske tendenser, er der derfor ingen grund til at vi i dag ikke skulle lytte nøje efter hvad han havde på hjerte i denne anledning. Ross stikker nemlig dybere end den typiske politiske retoriker eller juridiske regelrytter. Han havde et ualmindeligt skarpt blik for ytringsfrihedsdiskussionens mange facetter – hvad enten det gjaldt beskyttelsen af demokratiet overhovedet eller blot af religiøse og moralske følelser. Og han knyttede på en forbilledlig økonomisk og klar facon en analyse af ytringsfriheden som ret eller fænomen til sit forsvar for en så ubegrænset ytringsfrihed som muligt.

Hvis man derfor med termen oplysning ikke blot refererer til en snæver historisk periode domineret af Voltaire og oplysningsalderen, men snarere ser det som en fortløbende proces kendetegnet blandt andet ved en gennemgående skepsis over for religiøs og anden dogmatisk indflydelse på samfundslivet, samt en tilsvarende tiltro til at vi ved hjælp af fornuften kan beskytte, diskutere og udvikle politiske begreber og rettigheder gennem fri debat, så forekommer det os aldeles rimeligt at kategorisere Ross som oplysningstænkter – og en fremragende en af slagsen tilmed.

Og hvad må vi så overhovedet sige?

Ross udmærker sig i første omgang ved at være pinligt bevidst om at der ikke findes nogen nem genvej til at lande hverken

ytringsfriheden eller demokratiet i det hele taget. Særligt afviste han på forhånd to beslægtede, almindeligt anvendte argumentationsstrategier som ugyldige. Den første kaldte han *den dogmatiske*: forsøget på en udledning fra postulerede førsteprincipper, således at man fx ud fra "demokratiets principper" kan udlede dette eller hint. Ross afviste – med rette – denne indfaldsvinkel som irrelevant, simpelthen "... fordi der ingen steder findes en demokratisk dogmesamling, en bibel, hvor et svar er fastlagt."¹ Der hvor dogmatikeren går fejl – og man bemærker en passant hvor mange i den politiske debat der begår denne brøler – er at forudsætte en enighed om fortolkningen af grundlæggende principper, hvor der ingen enighed eller klarhed er.

Beslægget hermed er ifølge Ross den *naturretlige* argumentationsform, repræsenteret ved dem "... der mener at de demokratiske frihedsrettigheder ikke udspringer af *vedtagelse og lovgivning*, men er *ukrænkelige, ufortabelige menneskerettigheder* ..." med basis i religiøse overvejelser, eller ideer om "menneskets evigyldige natur"². Problemet er her at man frit kan postulere at et givet moralsk udsagn kan udledes fra hvad end man antager som menneskets eller fornuftens "sande natur". Hvad det drejer sig om er derimod at vise gode argumenter for sine standpunkter, og ikke blot med alvorssmine gestikulere i retning af "ukrænkelige rettigheder" eller vores "evigyldige natur".

Hvis diskussionen overhovedet skal give mening, må den ifølge Ross i stedet føres realistisk på utilitaristisk grund, dvs. som en afvejning af konsekvenserne af denne eller hin indskrænkning af ytringsfriheden. Og på disse præmisser er hans konklusion entydig: ytringsfriheden bør ikke begrænses, hverken for at beskytte demokratiet eller bestemte befolkningsgruppers moralske følelser, fx vedrørende seksualitet eller religion.

Nødvendig for at godtgøre denne konklusion er introduktionen af et skel mellem *ytringer* og *handling*. Én ting er at agitere for demokratiets ophævelse; en helt anden er voldsanvendelse, *eller* "... agitation i denne retning ... Den der stiller sig op på torvet og ophidser til voldelig revolution kan ikke påberåbe sig nogen

¹ Ross 1999a, s. 79

² Ibid., s. 80

ytringsfrihed.”³ Ross indrømmede, at skellet mellem handling og ytring er vanskeligt at bestemme. I denne forstand var han hverken nærmere eller længere fra end de fleste, der overvejer dette prekære spørgsmål. Men præciseringen – at frihed er for ytringer, ikke voldshandlinger eller opfordringer til sådanne – er med til at gøre det absolutte forsvar for ytringsfriheden mere plausibelt. For ganske vist kan selv et massivt flertal af befolkningen ikke forlange en bog eller et kunstværk bortcensureret blot fordi de føler sig stødt på manchetterne. Men selv en lille og ubetydelig del af befolkningen kan forlange at statens magtmidler bliver taget i brug, hvis man opfordrer til sanseløs vold imod dem.⁴

Disse overordnede betragtninger supplerer Ross med tre mere konkrete argumenter. *For det første* hævder han at en begrænsning af ytringsfriheden med al sandsynlighed vil have utilsigtede, beklagelige konsekvenser. Når politikere én gang har gjort knæfald for hensynet til *almenvellet* eller *demokratiet* (eller handelsbalancen eller vores internationale renommé) kan det nemlig meget vel blive første skridt ud på en glidebane hvor også andre ytringer end de antidemokratiske bliver forbudt. Dermed ligger vejen åben for at ende i det rene diktatur, der jo også legitimerer indskrænkninger i de borgerlige rettigheder ud fra hensynet til det fælles bedste.

Nu kan glidebaneargumenter muligvis være problematiske fordi det ikke er givet at det første spæde skridt nødvendigvis vil føre alle de mere fatale med sig. Men at risikoen i denne forbindelse ikke er aldeles grebet ud af den blå luft, understreges af de massive opfølgingskrav i kølvandet på mange vestlige landes vaklen i forbindelse med Mohammedtegningerne, fx i forbindelse med filmatiseringen af ”Da Vinci Mysteriet”, Madonnas koncertturne og pavens tale i Regensburg.

³ Ibid., s. 82f

⁴ Her kunne man – polemisk – spørge, om ikke der ligger en opfordring til vold i den religiøse satire, som den blev eksemplificeret i Mohammedsagen. For at gøre et sådant spørgsmål plausibelt må man dog antage et så elastisk begreb om ”opfordring til vold” at *enhver* kritik kan siges at lægge op til vold. Er man parat til at goutere den implikation? I så fald kan man næppe sige at være tilhænger af oplysningstanken.

For det andet argumenterede Ross for, at en begrænsning af ytringsfriheden kun giver en illusorisk beskyttelse af demokratiet. Han var af den opfattelse at antidemokratisk propaganda under alle omstændigheder aldrig kan udryddes helt. Ved at forbyde den opnår man derfor kun at drive de subversive kræfter under jorden, hvor deres synspunkter i stedet får "det hemmelighedsfuldes tillokkelse"⁵.

Oprigtigheden bag disse ord demonstrerede Ross i sin egen praksis som debattør. Stillet over for et i hans øjne urimeligt eller farligt synspunkt faldt han aldrig for fristelsen til at skamme det ud eller tie det ihjel. I ukuelig tiltro til at den kritiske fornuft var censuren overlegen i bekæmpelsen af skadelige standpunkter, valgte han konsekvent at mødes med dem i fuldt dagslys på ordets og argumentets valplads.

Et eksempel herpå finder man i Ross' behandling af en af studenteroprørets intellektuelle bannerførere: Herbert Marcuse. I dennes revolutionsromantiske ideer om fremtidens samfund så Ross (med rette) en antidemokratisk dystopi af værste skuffe. Men hans reaktion på denne indsigt var eksemplarisk: Han satte sig ned og læste Marcuse fra ende til anden for dernæst i en ætsende kritisk dobbeltkronik, "Venstre-Fascismens Herold: Marcuse", tålmodigt at hudflette argumenterne et for et så det bagvedliggende totalitære synspunkt stod krystalklart frem i al sin hæslighed.

At den derved udviste tillid til den sunde fornuft i øvrigt ikke kun gjaldt Ross' egen, men også studenternes, fremgår af hans afsluttende anbefaling der passende kan stå som modstykke til vor tids "parental advisory sticker" på hip hop-cd'erne: "*Så læs dog den Marcuse!* Jeg ved ingen bedre kur mod ham."⁶

Endelig for det tredje argumenterede Ross for at den selvstændige værdi af adgangen til at tænke og tale frit er så stor at den aldrig kan opvejes af hensynet til andres moralske følelser. Et synspunkt han omtalte som *tolerancens princip*, og som indtager en helt central plads i hans forsvar for ytringsfriheden.

⁵ Ibid., 1999a, s. 81

⁶ Ross 1999b, s. 57

Ross understregede ganske vist at det ikke er muligt at føre definitivt bevis for dette standpunkt. Særligt måtte han afvise den populære strategi med at søge hjælp i den engelske filosof John Stuart Mills såkaldte *skadesprincip* (som det er formuleret i hans magistrale *On Liberty*) ifølge hvilket statsmagtens brug af tvang mod enkelte borgere kun kan legitimeres hvis formålet er at forhindre skade på *andre*. Selvom Ross er sympatisk indstillet overfor grundtanken i princippet, så har det (i hvert fald) tre problemer.

For det første må "... statsmagten være berettiget til at gribe ind for at forhindre ... at man ødelægger sig selv."⁷ En ret udviklingen siden hen formodentlig kun yderligere har bekræftet. For det andet tolererer vi i praksis mange negative konsekvenser af folks handlinger. Med Ross' ord "... påfører jo kreditor sin debitor skade ved at indfordre sit krav. Og den ene købmand skader den anden i konkurrencen."⁸ Det viser behovet for i det mindste at specificere at der må være tale om *illegitim* skade. Men så bliver problemet jo hvornår en skade er illegitim. Endelig for det tredje – og af særlig relevans for ytringsfrihedsdiskussionen – så "... kan skade ikke begrænses til håndgribelige krænkelser af liv, frihed, og ejendom" (ibid.). Også følelser kan krænkes, og til dette formål er ytringer som bekendt aldeles velegnede. Blufærdighedskrænkelser i forbindelse med porno er ét eksempel. Krænkelsen af religiøse følelser gennem blasfemi eller anden udfordring af religiøse tabuer et andet.

Men i fraværet af et definitivt bevis for tolerancens princip må det medgives at Ross overbevisende formår at minde os om hvor tungt frihedsrettighederne i hvert fald bør ligge på vægtskålen. I bekendelsesteksten "Credo" fra 1974 skriver han således (som svar på spørgsmålet: "Hvad tror De på?") med karakteristisk patos:

"Jeg tror på den skabende kraft i tanke, fantasi og vilje der kommer til udtryk i det enkelte menneskes indsats i videnskab, kunst, filosofi og politik. ... Derfor tror jeg på demokrati. For det er den statsform der giver menneskelig frihed og selvbestemmelse de bedste vilkår. Og derfor hader

⁷ Ross 1999c, s. 87

⁸ Ibid.

og afskyr jeg nazisme, kommunisme og enhver anden form for autoritært styre, der knægter det enkelte menneskes ret til at tale, tro og tænke frit. Åndelig ufrihed og terror ville for mig være en større lidelse end materiel nød, og jeg kan ikke forestille mig en hårdere skæbne end at være blevet født i Solsjenitsyns fædreland.”⁹

Det lyder jo unægtelig flot – og om ikke andet må man af stilistiske grunde beklage at Ross’ stemme ikke længere giver genlyd i debattens korridorer. Men inden vi lader os forføre, kan man spørge om det overhovedet behøver at komme til dette valg. I forbindelse med fx Mohammed-krisen så en toneangivende gruppe således offentliggørelsen af tegningerne blot som en vilkårlig ondskabsfuldhed uden højere formål end simpelthen det at krænke og såre.¹⁰ Og hvor meget ”skabende kraft i tanke, fantasi og vilje” kommer der lige til udtryk i det, kunne man spørge.

I dette lys står den relevante modsætning derfor ikke længere mellem ”Solsjenitsyns fædreland” og et ægte demokrati. I stedet bliver spørgsmålet kun om ikke et forbud mod uhæmmet at luften enhver idiosynkrasi er en ganske beskeden pris at betale for den tilsvarende sikkerhed mod selv at blive offer for umotiverede åndelige overfald.

Problemet ved denne indvending er imidlertid at det ikke er (eller i hvert fald ikke behøver at være, og hvordan skal man skelne?) simpel ondskabsfuldhed eller lunefuldhed der driver værket når religioner spottes og religiøse følelser krænkes. Religion er en ualmindeligt magtfuld institution i vores verden, også politisk – trods lejlighedsvis gode intentioner om at holde den ude af det offentlige rum. Ikke alene finder man på det formelle plan ofte (som i tilfældet Danmark) en bestemt trosretning indskrevet som statskirke i forfatningen (og her ser vi bort fra den subtile distinktion mellem stats- og folkekirke). I praksis øver religion, i den ene eller den anden skikkelse, ligeledes en massiv indflydelse på vores indretning af samfundslivet: Den

⁹ Ross 1999d, s. 387

¹⁰ Den 3. februar 2006 udtalte daværende britiske udenrigsminister Jack Straw således: ”There is freedom of speech, we all respect that, but there is not any obligation to insult or to be gratuitously inflammatory.” Tilsvarende har Politiken på lederplan kaldt offentliggørelsen af karikaturtegningerne for ”en markant og ensidig hævde af retten til at håne i et frit samfund” (Politiken, 29. september 2006; <http://politiken.dk/debat/ledere/article179877.ece>).

blander sig i hvordan vi underviser vores børn, hvilke kønsroller vi anerkender, hvordan vi forholder os til teknologi og videnskab osv., osv. (for slet ikke at tale om at det fra tid til anden lykkes den at få folk til at slå ihjel i dens navn).

Og det er i lyset af denne uafviselige indflydelse at Ross med henvisning til tolerancens princip "kræver ... ret til at være blasfemisk."¹¹ Overtrædelse af religiøse tabuer er netop ikke blot umotiverede åndelige overfald. God blasfemi er først og sidst magtkritik. Den er en kritik af den magt der vedvarende udøves i religionens navn. Og som nogle hundrede års vestlig satiretradition efterhånden har belært os om, findes der vel ikke noget mere effektivt politisk våben end satiren. Det er simpelthen enormt vanskeligt at brænde helhjertet for et synspunkt der har vist sig at være – i ordets egentlige betydning – dybt latterligt.

Det er muligvis ikke videre behageligt således at finde det man holder helligt, gjort til nar eller på anden måde kritiseret i det offentlige rum. Men fra et religionsskeptisk perspektiv er dette et beklageligt, men nødvendigt offer. Set udefra ligner installationen af tabuer fra de religiøse magthaveres side nemlig snarere et genialt politisk skaktræk. Det ligner en immuniseringsstrategi der tager sigte mod i al fremtid at tage et af de mest effektive våben ud af hænderne på eventuelle politiske modstandere. Og en sådan opkridning af banen kan selvfølgelig ikke accepteres. Slet ikke når der, som Ross tørt bemærker, synes at være ret begrænset vilje til at tage samme hensyn den anden vej rundt:

"De Hellige skåner jo heller ikke vore følelser. De taler om os som fortabte sjæle; mange fordømmer os til evige helvedeskvaler og beder sågar for os. Sådan noget er jo sårende – hvis ikke det var så urimeligt dumt."¹²

Kan en skeptiker overhovedet være oplysningstænder?

Den der giver sig tid til at dykke ned i Alf Ross' forfatterskab vil finde flere sofistikerede og yderst relevante diskussioner af ytringsfrihed og demokrati.¹³ Han giver selvsagt ikke det definitive

¹¹ Ross 1999c, s. 88

¹² Ibid, s. 88f

¹³ For en mere detaljeret diskussion af Ross' syn på ytringsfriheden, se (Nielsen 2006). Af Ross' egne tekster skal især fremhæves det glimrende tekstudvalg i (Foighel et al. (red.) 1999) – hvor størstedelen af denne artikels referencer er hentet. Den der måtte være interesseret i at orientere sig

svar på alle vore bekymringer i denne anledning. Som de seneste begivenheder har dokumenteret med al tydelighed, vedbliver spørgsmålet om ytringsfriheden med at stille sig på nye udfordrende måder. Fx tilføjer spørgsmålet om mindretalsbeskyttelse i nogen grad en dimension til diskussionen, som Ross ikke tager eksplicit stilling til i sine skrifter. Men det er vel i sin orden. Som allerede nævnt findes der ingen demokratisk bibel. Heller ikke hos Ross. Men det bør stå klart at han leverer en fornuftig platform hvorfra formuleringen af et plausibelt tidssvarende forsvar for en meget vidtstrakt ytringsfrihed kan tage sin begyndelse.

Forhåbentlig står det også klart at der på afgørende punkter vitterligt er en slående affinitet mellem Ross og oplysningstænkningen. Men den der har et mere dybtgående kendskab til hans generelle filosofiske position, vil muligvis stadig have visse betænkeligheder ved her at se ham lanceret som oplysningstænkner. Og med en vis rimelighed kan vi tilføje.

På det metaetiske plan, dvs. når det gælder moralske og mere generelt normative udsagns erkendelsesteoretiske og metafysiske status, er Ross nemlig såkaldt non-kognitivist – eller mere populært udtrykt (idet vi her tillader os at ignorere en meget lang filosofisk diskussion): han er skeptiker. Set fra Ross' videnskabsteoretiske ståsted i den logiske positivisme er det af principielle grunde umuligt at normative udsagn (fx om hvordan vi bør indrette vores samfund, hvilke pligter vi har over for hinanden, hvad der er en retfærdig fordeling af goder osv.) kan have en sandhedsværdi eller blot en sandhedsanalog karakter.

For at have en sådan må et udsagn ifølge positivistisk ortodoksi enten være en rent logisk sandhed eller det må kunne føres tilbage til elementære sanseerfaringer. Et krav det er vanskeligt at se hvordan normative udsagn nogensinde skulle kunne honorere. De synes i bedste fald at kandidere til verifikation gennem en eller anden form for intuitiv fornuftsindsigt, og muligheden for en sådan må positivisten Ross blankt afvise:

”Kan ikke *min* intuition være lige så god som *din*? Evidensen som sandhedskriterium forklarer de metafysiske påstandes

brede i Ross' demokratiteori og statsforfatningsret henvises til (Ross 1967) og (Ross 1980).

fuldkommen vilkårlige karakter. Den hæver dem op over enhver form for intersubjektiv kontrol og slår døren op for ubunden digt og dogmatik.”¹⁴

For ikke således at ende som ”digt og dogmatik” må retslæren derfor ifølge Ross blive en prognoseteori, hvis den skal kunne være videnskab: I stedet for selv at udtale sig om hvad der er retfærdigt hhv. uretfærdigt, må retsvidenskaben nøjes med at formulere prognoser om hvad *dommere* vil mene er retfærdigt hhv. uretfærdigt. Den må med Ross’ ord være *normdeskriptiv*, aldrig *normekspressiv*. Kun derved undgår den at blive ”som en skøge [der] er ... til rådighed for enhver”.¹⁵

Og det er i lyset af disse betragtninger at mistanken melder sig, om der ikke et eller andet sted i Ross’ vidtstrakte forsvar for ytringsfriheden, dvs. i hans egen *praksis* som oplysningstænkner, gemmer sig, om ikke en direkte, så i hvert fald en performativ inkonsistens. For hvordan forklarer man egentlig denne for oplysningstænkningen så karakteristiske begejstring for den åbne fordomsfrie kappestrid på ord, hvis man ikke i en eller anden forstand abonnerer på idealet om ”at lade det bedste argument vinde”. Hvorfor som Ross overhovedet insistere på ytringsfriheden, hvis enhver form for intersubjektiv kontrol alligevel er ophævet, hvis min intuition i sidste ende kan være fuldt så god som din. Ville det ikke være mere nærliggende simpelthen at lade al offentlig debat forstumme.

Dette spørgsmål er kontroversielt i Ross-fortolkningen. Til hans forsvar er det bl.a. blevet hævdet at hans personlige stærke engagement i diverse moralske spørgsmål var et stærkt argument imod at hans metaetiske position skulle have sådanne nihilistiske implikationer.¹⁶

Og sikkert er det da også at Ross ikke selv så nogen problemer i at forene de to sider i en og samme person. For ham var tilslutningen til den principielle videnskabsteoretiske position fuldt forenelig med at man i konkrete normative spørgsmål kunne

¹⁴ Ross 1953, s. 343

¹⁵ Ibid. For en uddybelse af denne tankegang hos Ross, se fx (Holtermann 2006).

¹⁶ Jf. fx Petersen 2006, s. 176

anse det for sin højeste moralske opgave at plædere for et bestemt standpunkt.¹⁷

Men denne argumentation går fejl af problemets kerne. Indvendingen mod Ross går jo ikke på at hans normskepticisme på en eller anden måde skulle gøre det *fysisk* umuligt at engagere sig i diskussionen af normative spørgsmål. En person der sidder mageligt i sin lænestol er heller ikke fysisk forhindret i at påstå der ikke findes stole, men de fleste vil nok være enige i at vedkommende derved har udsat sig selv for rimelig rationel kritik. Tilsvarende går indvendingen mod Ross på at hans skepticisme af *logiske* grunde synes at implicere en anden adfærd end den han lægger for dagen som moderne oplysningstænker, fx når han punkt for punkt sætter sig for med argumenter at tilbagevise Marcuses drømme om fremtidens samfund.

Vi vil nok snarere være tilbøjelige til at mene at der på dette punkt faktisk gemmer sig en vis modsigelse i Ross' filosofi; at hans radikale moralskepticisme i virkeligheden er bedre i overensstemmelse med en handlingslammende nihilisme end med det eksemplariske stykke oplysningstænkning vi ovenfor har set ham levere med sit behjertede forsvar for ytringsfriheden.

Vores anbefaling er derfor at man anlægger en pragmatisk eller, om man vil, eklektisk synsvinkel på Ross som oplysningstænker. Hvis man (som Ross selv) ikke ser nogen modsætning, er problemet selvfølgelig ikke eksisterende. Så kan man uden yderligere betænkelighed købe hele pakken med både ytringsfrihed og nonkognitivism.

Skulle man derimod (som vi) have visse problemer med kombinationen, vil vi anbefale at man abstraherer Ross' velargumenterede forsvar for de demokratiske frihedsrettigheder fra den metaetiske ramme han selv har placeret det i. Selvom der muligvis er et motivisk fællesskab mellem på den ene side Ross' forsvar for retten til at ytre sig frit, også om moralske emner, og den logiske positivismes antimetafysiske indstilling på den anden, så eksisterer der efter vores vurdering ingen nødvendig forbindelse imellem dem. Tværtimod har vi netop argumenteret for at hans normative betragtninger faktisk harmonerer bedre

¹⁷ Ross 1953, s. 44

med en mere optimistisk metaetisk position end den han lægger for dagen.

Endelig er der selvfølgelig også den mulighed at man deler den opfattelse at Ross modsiger sig selv, men at man i stedet foretrækker at opgive hans forsvar for ytringsfriheden for at holde fast i hans moralskepticisme. Men i så fald ser det ud som om at ens problem ikke så meget er tesen om Alf Ross som oplysningstænker, som det er en erkendelsesteoretisk motiveret generel skepsis overfor oplysningstanken som sådan. Og en diskussion af dette synspunkt ligger som sagt uden for denne artikels rammer.

Litteratur

Holtermann 2006: Holtermann, J.v. H., "Ross og erkendelsesteorien" i Holtermann & Ryberg (red.), *Alf Ross. Kritiske gensyn*, Jurist- Økonomforbundets Forlag, København, 2006

Nielsen 2006: Nielsen, M.E.J., "Ross og ytringsfriheden" i Holtermann & Ryberg (red.), *Alf Ross. Kritiske gensyn*, Jurist-Økonomforbundets Forlag, København, 2006

Petersen 2006: Petersen, T.S., "Ross om moral og sandhed" i Holtermann & Ryberg (red.), *Alf Ross. Kritiske gensyn*, Jurist-Økonomforbundets Forlag, København, 2006

Ross 1953: Ross, A., *Om ret og retfærdighed – en indførelse i den analytiske retsfilosofi*, Nyt Nordisk Forlag, København, 1953

Ross 1967: Ross, A., *Hvorfor demokrati?*, 2. udgave, Nyt Nordisk Forlag, København, 1967

Ross 1980: Ross, A., *Dansk statsforfatningsret*, Bind I og II, 3. udg. V. Ole Espersen, Nyt Nordisk Forlag, København, 1980

Ross 1999a: Ross, A., "Frihed – også for frihedens fjender?" i Foighel, I. et al. (red.), *Ret som teknik, kunst og videnskab*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København, 1999

Ross 1999b: Ross, A., "Venstre-Fascismens Herold: Marcuse", i Foighel, I. et al. (red.), *Ret som teknik, kunst og videnskab*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København, 1999

Ross 1999c: Ross, A., "Hilsen til Fanny Hill" i Foighel, I. et al. (red.), *Ret som teknik, kunst og videnskab*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København, 1999

Ross 1999d: Ross, A., "Credo" i Foighel, I. et al. (red.), *Ret som teknik, kunst og videnskab*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, København, 1999